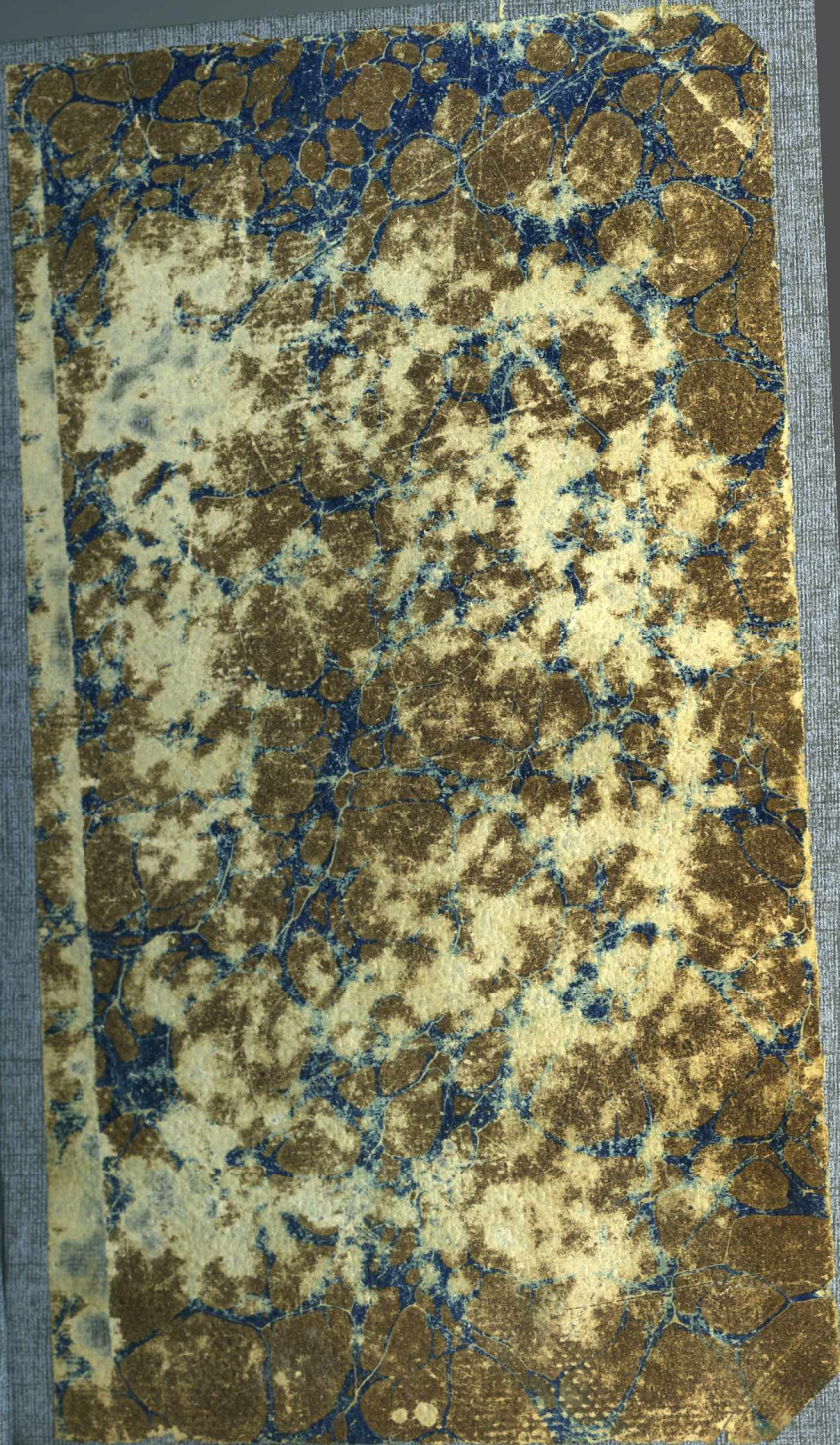

Politikai
röpiratok.

104.

HAYNALD KÁROLY

erdélyi püspök

junius 17-én

a felsőházban tartott beszéde.

5.

A „MAGYARORSZÁG“ 141. száma után.

PEST.

NYOMATOTT WODIANER F.-nél.

1861.

HAYNALD KIRALY

DE BALLAGI GÉZA.

erdélyi püspök

Janus 17-én

a felsőházban tartott beszéde

A MAGYARORSZÁG I. LI. ÉVI XXXII. TÖRVÉNY

EST

NY. NY. NY. NY. NY.

Midőn először vagyon szerencsém ezen méltóságos gyülekezet előtt szót emelni, igen nagyon érzem, hogy mind a szükséges politikai avatottságra, mind pedig a parlamentaris gyakorlottságra nézve ujongz vagyok a téren, melyre léptem. Ha tehát mind a mellett azon általam igen tisztelt férfiak sorába beállani bátor vagyok, kik ezen, országunk és nemzetünk jövőjére nézve nagy fontosságúvá válható tanácskozásban az elsők szólnak: ezt nem enszemélyem szerénytelen tulbecslésének, hanem azon viszonynak méltóztassék tulajdonitni, melyben mint Erdély püspöke ezen tanácskozás egyik főbb tárgyához állok, — azon kötelezettségnek, melylyel főpásztori működésem színhelyét képező második hazám lakosai, ezek közt különösen tulajdon hűveimnek előttem is gyakran kifejtett kívánságai és jogos követeléseiről tartozom. A tárgy, melyet érinték, s melyhez tüzetesen szólni akarok: Erdélynek viszonya Magyarországhoz; Erdélynek nem annyira uniója Magyarországgal, mert, hiszem, ez jogilag és tetteleg bevégzett tényként áll előttünk, — mint inkább jelen tetteleges állásából való kiemelése, — Erdélynek visszacsatlása azon honhoz, melynek a magyar alkotmányos élet böleső korától kezdve egész a tizenhatodik századnak majdnem közepeig a legdicsebb magyar századok hosszú során keresztül és ismét a legujabb korszakban, bárha csak rövid ideig kiegészítő része, jó és balsorsának osztályosa volt, — Erdélynek a magyar törvényes kormány alá való közvetlen visszahelyezése s következőleg ezen országgyűlésre is haldéktalan meghívatása, az által pedig, valamint a többi

eddig meg nem hívott szentkorona-részeknek is meghívása által, ezen országgyűlésnek törvényes kiegészítése.

Nem ismerem én ugyan félre mindazon tárgyaknak nagy fontosságát, melyek e napokban a magas háznak különös figyelmét igénybe veendik; hiszem ezek életkérdései nemzetünknek, melyektől honunk jövője függ; de midőn én a méltóságos főrendekkel együtt méltányolni tudom azoknak nagy jelentőségét, szeretem hinni, hogy a méltóságos főrendek is velem együtt elismerendik az erdélyi kérdés kiváló fontosságát, sőt beltermészeténél s ezen országgyűléshez való viszonyánál fogva tárgyaltatási elsőbbségét, előbbrevalóságát is.

Ugyan is: valamint kétségbe hozni nem lehet az egész alkotmányos életünkön keresztülvonuló „semmit rólunk nélkülünk“ elvnek valóságát, ugy szinte kétségtelen, hogy a meg nem hívott Erdély nélkül, mint egy itt megjelenni, ülni, tanácskozni, törvényhozni, önmaga és az egész ország ügyei iránt intézkedni feljogosított ország- és nemzet-rész nélkül nincs kellően alakult, nincs törvényhozói képességgel bíró országgyűlés; hogy tehát ezen országgyűlés feladatában kellően eljárhasson, hogy nagyfontosságú tárgyalásait kellően végezhesse, kell, hogy először törvényesen kiegészített országgyűléssé válni igyekezék s ez iránt a részéről szükséges lépéseket haladéktalanul meg is tegye. — Tartozik ezzel önmagának; de tartozik a meg nem hívott Erdélynek is, mert a „semmit rólunk nélkülünk“ elv nemcsak a kormányt kötelezi a nemzet iránt, hanem az itt megjelent nemzetrészt is az ide meg nem hívott, de megjelenni jogosult nemzet-rész iránt.

Minek, miután a dolog természeténél fogva minden egyéb országgyűlési teendőket megelőzni, és az országgyűlésnek első, tudniillik igazolási eljárásával szoros kapcsolatban történni kellett, én s velem nem kevesen ohajtották volna, hogy eziránt a kellő lépések már az eddig együtt töltött számos heteknek kezdetén megtettek volna, melyeknek következtében a fölséges Fejedelemnek igazságszeretetétől talán már megis nyertük volna, hogy Erdély hozzájárulásával

mondathatott volna mind az, mit az országgyűlés e válságos időköriülmények közt mondani, és orvos s végett legfelsőbb helyre terjeszteni szükségesnek. Magyarhonnak panaszai, Erdély panaszai is, Magyarhonn sérelmei, Erdély sérelmei is, Magyarhonn kívánságai s követelései, Erdély kívánságai, s követelései is; méltán kívánható tehát Erdély, hogy azon hangok, melyek a Duna és Tisza mentéből emelkednek, visszhangzottak volna már eddig is ezen országgyűlés kebelében Erdély minden bérceiről, minden völgyeiből, s mint az egész ország, az összes nemzet szava fölhatván fölséges Fejedelmünk elejébe, hathatósabban eszközölték volna a közös bajoknak elkerülhetlen orvoslását. Pedig ez annál inkább kívánatosnak mutatkozott, mennyivel bizonyosabb hogy ezen kérdésnek oldatlan hagyása nem holnapról holnapra, hanem hétről hétre, sőt napról napra inkább izgatottabbá teszi Erdélyben a kedélyeket, bonyolultabbá a viszonyokat, nehezebbé az állást, bizonytalanabbá a megkiérlendő kiegyenlítésnek óhajtott sikerét.

Mit tekintve, el sem mulasztám ez irányban már előértekezleti találkozásunkkor a méltóságos főrendek figyelmét különösen fölkérni. De miután magasabb nézetek, és nagy fontosságu okok a magas házat az ily lépéstől eddig visszatartóztaták, én a méltóságos főrendek ezen eljárásában megnyugodván, de az imént említett tény az Erdélyben e tárgyalás-halasztás miatt időről időre kifejezett aggodalmak átellenében egyszerűen constatirozván, fölhasználom a mostan nyílt legelső alkalmat arra, hogy a dolog érdeméhez tüzetesen szóljak. Mit midőn tenni kívánok, nem tévesztem el szem elül azon meggyőződésemet, hogy a tárgy érdeme iránt a méltóságos gyülekezet kebelében alig merülend föl nézetkülönbség, s hogy épen azért nem annyira a méltóságos főrendek capacitálására kell intéznem szavaimat, mint inkább azon idokok előállítására, melyek a magas kormányt rábirják, hogy azt, mi egyedül tőle függ, mit egyedül nála és általa lehet elérni, megtevén, ezen országgyűlést valamint a többi szentkorona-részeknek, ugy Erdélynek is haladéktalan meghívása által kiegészítse.

Igenis, én az országgyűlésnek ezen haladéktala-

la kiegészítését a trón, kormány és nemzet érdekében
 iránt szükségesnek s elkerülhetlennék tartom már
 csak azon nagy föladatnál fogva is, mely ezen ország-
 gyűlésnek jutott.

Ha volt valaha nagy fontosságu s mivel a jövő
 eshetőségek szeméink előtt tisztán nem állnak, most
 még szinte megmérhetlen horderejü s mondhatni euró-
 pai jelentőségü föladata egy országgyűlésnek, vagyon
 mindenesetre ennek, — melynek osztályrészüil juta a
 nemzet alkotmányos életét a honnak földjére újra
 beállítani, a kormány s nemzet közti megzavart viszo-
 nyokat rendezni, a meglazult kötelekeket szorosabbá
 fűzni, a kormány s nemzet jogkörét újra határozottan
 körülírni, és félreérthetlennül kifejezni, s az annyira
 számüzött kölesönös bizalmat s egyetértést helyreál-
 litván, nem csak e hont megnyugtatni, hanem az ezer
 veszedelmektől fenyegetett összes birodalomnak a
 fejedelem bölcsesége nyujtotta szabadabb institutiók
 alapján átalakulását, mindenkor megörzött nemzeti
 önállásunk föntartása mellett, elősegíteni.

De ha a birodalomnak és kedves hazánknek
 államjogi s közjogi viszonyai igénybe veszik ezen
 országgyűlésnek rendező gondoskodását, nem kevésbé
 teszük ezt az állampolgároknak magán érdekei; —
 melyeknek biztosítására, védelmére a magánjogi ezen
 bizonytalanságoknak megszüntetése, a polgári, váltó-,
 büntető-törvénykezésnek törvényhozói uton való elin-
 tétése e hon legégetőbb szükségei közé tartozik.

Mennyire legyen ez szükséges? maga azon ellen-
 mondás, maguk azon eltérő, sőt ellenes nézetek is ele-
 gendőképen tanusítják, melyek köz- vagy magán-jogi
 téren érvényes törvényeink iránt egy részről a kor-
 mány és nemzet és más részről a magyar nemzet és
 társnemzetjei között léteznek.

Fölséges apostoli fejedelmünk ugyan népei bol-
 dogságát eszközteni kívánván, a nemzetnek alkotmá-
 nyos életünk visszaállítása utáni jogos kívánságát
 meghallgatá, s 1860-ki oct. 20-kán honunk constitu-
 tionalis szervezetét újra ünnepeylesen elismeré, az al-
 kotmánynak újra életbeléptetését elhatárzá, előkészité.
 Az alkotmány hangzott ki a fejedelmi szózatból, s az
 alkotmányszó hangzott vissza az uj reményekre kelt

minden honfi-kebelben. De fájdalom! e mai napig majdnem csakis ezen egy szóban egyez meg az államélet alkotmányos két főtényezője egymással: a kormány s a nemzet.

Mily alapon, és mily kiterjedésben lehetett és kellett az alkotmányos életnek visszaállíttatni? mi szándékoltatott helyreállíttatni, mi nem? mi állott valóban helyre jogilag, mi tényleg, jöllehet egy vagy másrészről el nem ismerve? — Mi áll az 1847-ki jogállapotból? mi az 1848-ki törvényekből? mi az 1848 és 1849-ik évre következett korszakból, mely ugyan az alkotmányos életnek tökéletes negatívója volt, de még is az 1848-ki törvényhozásnak sok vívmányait megtartá, tovább fejleszté, és megérlelé, (tanuskodjék erről az ösiség kérdése, az urbéri tartozások eltörlése, a földtehermentesítés, köz-teherhordozás sat.) s így bevégzett tényeket állított elő, melyeknek életben létét, sőt talán némelyiknek életrevalóságát tagadni nem lehet; melyeket, ha ezer magán érdekeket megsérteni, s ennek káros visszahatását a közjóra előidézni nem akarjuk, ignorálnunk nem szabad? mi áll mindezekből? mi essék el? mi maradjon meg? mi álljon melléjük, vagy helyökbe? eziránt mennyire eltérők a nézetek, meggyőződések és politikai hitvallomások, mindnyájan tudjuk, kik az october 20-ki legfelsőbb oklevélre következett kormányi nyilatkozatokat és intézkedéseket, az új alkotmányos életre ébredt haza törvényhatóságainak működését, fölterjesztéseit, határozatait, a társnemzeteknek egyesektől vagy nemzetgyűlésektől formulázott követeléseit, s különösen a magánjogra nézve az országbirói értekezlet munkálkodását figyelemmel kísértük.

Igy tehát egy nagy ellentét áll fön, melynek megszüntetése a kormány és nemzet érdekében annál szükségesebb, minél bizonyosabb, hogy az alkotmány iránti hűségnek, a törvények iránti engedelmességnek s ezáltal a közös érdekeknek, a haza javának biztosítása parancsolólag megkívánja, hogy kormányt s nemzetet egyiránt kötelező érvényes törvényeink iránt egy nézet uralkodjék mindenütt, a kormány és nemzetnél, ugyanazon egy kegyeletes ragaszkodással,

ugyanazon egy lelkesültséggel buzogjon minden honfi kebel hazai alkotmányos intézményeink iránt.

Egy nagy ellentét, egy nagy nézetkülönbség áll fön, mely annál károsabb következésü lehet, mivel nem merő theoriák körül forog, hanem egy fölizgatott nemzetélet legmelegebb érzeteit lángrakeltőleg érinti. S épen ezen támadható következesek állnak szemünk előtt, midön e nézetkülönbség megszüntetését, birodalmi, dynasticus, és nemzeti postulatumnak állitjuk. Megszüntetni pedig ezen nézetkülönbséget a jelen országgyűlésnek föladata. Mely föladat minél fontosabb és életbevágóbb, minél inkább függ tőle a kölesönös bizalom s a béke föállása, a kormány s a birodalom szilárdsága, a haza fölvirágzása, és a népek boldogsága, annál inkább kívánatos, annál inkább szükséges, „hogy ezen országgyűlés úgy álljon mindenkinek szemei előtt, mint a melynek törvényes egészvolta, törvényhozói képessége, törvényeiben kötelező ereje ellen alapos kifogás ne tétethessék.“

Már pedig tekintsünk körül, hallgassuk meg az ez iránt kijelentett nézeteket, a higgadt mérséklettel szintugy, mint a kedélyek zajos kitörése mellett nyilvánult meggyöződéseket, s tapasztalni fogjuk, hogy egy oly országgyűlést, melyre mindazok, kiknek az 1848-ki magyarhoni és erdélyi törvények értelmében meghivatniok kellene, meghivatva nincsenek, csonkának tekint a nemzet; — egésznek, törvényhozói képességgelbirónak, törvényeiben a trónra s nemzetre nézve kötelezőnek el nem ismer, nem olyannak, mely magasztos föladatát megoldhassa, az annyira ohajtott egyetértést s bizalmat helyreállithassa, mely a nemzetet s kormányt oda állitsa, hol azok oly bel-erőt kifejteni, s szükség esetében kifelé fordítani képesek legyenek, mely a mindentinnen tornyosuló veszedelmeket elhárítsa, a birodalomnak, trónnak és nemzetnek fenyegetett jövőjét biztosítsa.

Mely általános, az ország lakóitól honszerte hangoztatott, az ország törvényhatóságaitól ünnepélyesen kifejezett meggyöződés, ha merő előitélet volna is, ily nehéz időkben, milyeket élünk, a kívülről fenyegető veszedelmekkel és az országban bent mutatkozó ingerültséggel szemközt a kormánynak teljes figyelmét

olyannyira igénybe venné, hogy azt merően ignorálni tanácsos semmikép sem volna.

De annál kevésbé lehet ezt tenni, miután azon meggyőződés egy a törvényesség minden külső kellékeivel felruházott törvényen alapszik. Értem az 1847—48-ki pozsoni hongyülésnek 7-dik czikkét és az erdélyi 1848-ki országgyűlésnek ezzel szoros kapcsolatban álló 1-ső czikkét.

A pozsoni 7-ik törvényczikk, mely az apostoli fejedelemtől törvényes módon összehívott hongyülésen hozatván, és a nemzet akaratjához hozzájáruló királyi helybenhagyás és megerősítés által szentesítetvén, kötelező ereje iránt kétkedni nem hagy, — Erdélynek Magyarországgal egy kormányzás alatti teljes egyesültét és a két testvérhon érdekeinek a közelebb tartott országgyűlésen képviseltetését sikeresíteni szándékozván meghatározza, kik és mily számmal hivassanak meg, birjanak üléssel és szavazattal Erdély részéről a magyar országgyűlésen (1—3. §.) s kötelességévé teszi a felelős miniszteriumnak, hogy az erdélyi hová-hamarább összeülendő országgyűléssel értekezvén, az egyesülés végrehajtására szükséges lépéseket megtegye (4-ik §.); továbbá elfogadván Erdélynek a teljes egyesülést nem akadályozó törvényeit és szabadságait (5-ik §.) kimondja, hogy a képviseltetés iránti fenebbi rendelkezés Erdély hová-hamarább összehívandó országgyűlésének megegyezésétől feltételeztetik, és csak a közelebbi magyar hongyülésre terjed, azontul pedig az erdélyi érdekek képviseltetésének elrendezése azon egyesült törvényhozás föladata leend. (6-ik §.)

Megfelelőleg ezen magyarországi törvénynek, alkotta az 1848-ki május 5-én kelt legfelsőbb leirat által május 29-re egybehívott erdélyi országgyűlés, május 30-án tartott országos ülésében 1-ső törvényczikkét, mely hivatkozván a rokonérzettel fogadott pozsoni 7-ik törvényczikkelyre, kimondja, miszerint Erdélynek Magyarhonnal egygyéalakulását a pragmatica sanctióban megszentésített birodalmi kapcsolatnak épségben tartása mellett teljes kiterjedésében magáévá teszi, — egy országos bizottmányt nevez ki a teljes egygyéalakulás előkészítésére, s a közgaz-

gatás és igazságszolgáltatás folyama és személyzeti szerkezetének további rendezésig jelen helyzetéből megtartása és az udvari cancellária megszüntetése iránt intézkedik.

Erdélynek Magyarhonnal az idézett két törvényben kimondott egyesülése, és a magyar országgyűlésen képviseltetése fogantatba is vétetett, — a mondott törvények érvényességéről kétség nem forogván fenn.

Mert valamint a pozsoni 7-ik törvényezikk a törvényesség minden kellékeivel dicsekedhetik, úgy az erdélyi 1-ső törvényezikk is a törvényes fejedelemtől összehívott és törvényesen megalakult erdélyi országgyűlésen nem csak a magyar és székely, hanem a szász nemzetbeli és román eredetű országgyűlési tagok jelenlétében és hozzájárulásával minden ellenmondás nélkül alkottatott május 30-án a királyi megerősítés megnyerése végett, a királyi teljhatalmu biztos báró Puchner katonai főparancsnok útján legfelsőbb helyre tüstént fölterjesztvén; melyben is 1848-ki július 10-én részesülvén a fejedelmi aláírás, és a kellő ellenjegyzés mellett kelt királyi leirat a június 19-én tartott országos ülésben fölolvastatott, honnan ismét az újabban elfogadott s kihirdetett törvényezikk egy a szokásos aláírásokkal és nemzeti pecsétekkel ellátott okmányban Ő Főlségének a királyi szentesítés megnyerése végett fölterjesztetett; július 11-én Insbruckban meg lőn szentesítve, és ünnepélyes diplomaszzerű formában leérkezvén, a július 18-ki országos ülésben már mint megszentetett törvény kihirdettetett. Minek megtörténte után ugyan az napon az 1848-ki erdélyi országgyűlés teljhatalmu királyi biztos báró Puchner által azon kijelentéssel, hogy Erdélyországnak ez vala utolsó külön országgyűlése, berekesztetett.

Hogy pedig a június 10-ki királyi megerősítés által törvényes erőt nyert ezen határozat értelmében a július 2-ra Pestre összehívott magyar országgyűlésen Erdély is képviselve lehessen, s e végre a követválasztások maga idejében megtörténhessenek, a főlséges Fejedelem egy június 10-én kelt legfelsőbb leiratban a követválasztás módjáról alkotandó törvényjavaslat

királyi szentesítéssel való ellátására Magyarhon nádorát és királyi helytartóját, kinek hatósága Erdélyre már május 29-én fejedelmileg kiterjesztetett, hatalmazta föl; ki is június 19-én kelt helytartói leiratával a választási törvényczikket megerősítette s megszentelte, egyszersmind nyilvánítván, hogy „az egyesülési stülésnek a király és nemzet közös akaratával lett kimondása után a törvényhozói hatalom csak is az egyesült haza országgyűlésén gyakoroltathatik.“

Fölemlitém eddig azon törvényeket, melyeknek alapján a nemzet ezen országgyűlésnek Erdély meghívása általi kiegészítését kívánja és követeli. De mivel ezen törvényes határozatok érvényessége ellen több ellenvetések emelkednek, legyen már most szabad ezeknek méltánylására áttérni.

Ezen ellenvetések az idézett törvényeknek 1) részint alkototási módjára, 2) részint kihirdetetésére, 3) részint pedig most már állítólag megszűnt kötelező erejére vonatkoznak.

1) Az első tekintetben vádolják a kolozsvári törvényt az ez évi szebeni gyűlésen jelenvolt románok, hogy, miután a román nemzet Balázsfalván 1848-ki pünkösddő közepén tartott gyűlésében magát önálló és Erdély egyik kiegészítő részét tevő nemzetnek nyilatkozta, méltán követelte, miszerint róluk nélkülök semmi se történjék, az erdélyi országgyűlés pedig mindamelltt ezen követelését visszautasítván, meg nem engedte, hogy a románok az országgyűlésen a többi nemzetek mellett helyet foglaljanak, róluk nélkülök hozatván az uniótörvény: az érvényesnek el nem ismertethetik.

Ezen ellenvetés alaposságának megítélése, e két kérdésnek megoldásától függ:

1. Volt-e a balázsfalvi népgyűlésnek joga azon új közzjogi viszonyokat megalapító határozatot hozni? és

2. mondhatják-e a románok, hogy az unió-törvény „róluk nélkülök“ hozatott?

Az első kérdésre tagadólag felelek, mert egy nemzetiségnek, vagy bármily néposztálynak közzjogi állását megváltoztatni, azt e tekintetben jogokkal ellátni, vagy olyanoktól megfosztani csak a törvényho-

zónak lehet, tehát az országgyűlésen képviselt nemzetnek a fejedelemmel egyetértve; hogy ha tehát valamely országgyűlés már azelőtt a román nemzetet, mint olyat a törvényhozás tényezői közé bevette, országgyűlési helylyel s szavazattal ellátta volna, méltán követelhetne vala a balázsfalvi népgyűlés is, hogy a román nemzetnek azon joga tiszteletben tartatván, a „semmit rólunk nélkülünk“ elv ily értelemben is épen maradjon. De miután ilyen fejedelmileg szentesített országgyűlési határozatot előmutatni nem lehet, helytelen a kifogás is.

Hiába hivatkoznak az ellenvetés pártolói arra, hogy a nemzetgyűlés törvényes volt, u. m., melynek megtartását a királyi főkormányzók megengedte, hatánapját kitűzte, folyamát biztosai által fölügyeltette. Mert a kormányzók is csak oly joggal ruházta föl a nemzetgyűlést, a mily jogot adni általában hatalma volt, t. i. legfeljebb tanácskozási és kérelmezési joggal, de törvényhozási joggal épen nem, melylyel ő maga sem birt, — a törvényeknek őre és kezelője, de semmi tekintetben alkotója nem lévén. Hogy ne említsük, miszerint a balázsfalvi gyűlésnek még törvényessége felül is szabad kételkedni, miután a főkormányzói engedmény csak a román esperesek és némely értelmesebb egyének meghívattatása és megjelenetésére terjeszkedett, — mely rendelet megszegetvén, egy a tizezeret bizonyosan meghaladó és maguktól némely románoktól negyvenezerig becsült számú népmennyiség gyűjtetvén össze, a gyűlés a törvényes korlátokon túlterjeszkedett.

A másik kérdésre is tagadó választ adunk. Mert, jóllehet a balázsfalvi gyűlésnek a román nemzet törvényhozói jogokkal való fölruháztatása iránt tett követelése a kolozsvári országgyűlésen tekintetbe nem vétetett, mondani még sem lehet, hogy a kolozsvári törvény „róluk nélkülök“ hozatott volna. Köztudomásu dolog t. i., hogy az Erdélyben közjogi állással birt három nemzet u. m. a magyar, a székely, és szász nemzet elnevezése alatt nem kizárólag ily nemzetbeliek összegét, hanem territoriumokat kell érteni, melyeken nem mindenütt egyedül a territorium

nevét viselő nemzethez tartozó egyének voltak közjogilag jogosulva. Így például a magyar vármegyékben a nemességi kiváltságokkal bírónak nagy részét, sőt itt-ott nagyobb részét román nemesek képezték, kik az országgyűlési követek megválasztására szintugy befolytak, mint az azon territoriumon lakó más nemzetbeli nemesek. Tehát ők is ugy, mint bármily más nemzetbeliek, kik velök együtt választottak, az 1848-ki kolozsvári országgyűlésen a közösen választott követek által képviselve voltak. Hozzájárul az, hogy a szabad királyi városok és taxális helyek követjeinek választásába is a kellően képesített románok is befolyhatván, a románok e tekintetben sem maradtak képviseletlenül.

Hogy ha még megemlítjük a román katolikus püspököt, ki mint királyi hivatalos jelen volt, s a román származású főkormányiszéki hivatalnokokat: főlöleges volna azon állításnak megezáfolásával foglalni, mintha az uniótörvény a kolozsvári országgyűlésen a románokra nézve „rölük nélkülök“ hozott, hogy tehát ők jogos követelésök visszavetésével a többi nemzetek közt a kolozsvári országgyűlésen helyt foglalni megakadályoztattak volna.

2) Az unió-törvények alkotásából azok érvényessége ellen támasztott egy más ellenvetéssel is találkozunk, miszerint t. i. az unió-törvények rögtönözve és az uralkodott terrorismus hatása alatt hozatva levén, nélkülözik azon nyugodt és higgadt átgondolás és megfontolás, azon szabad elhatározás alapját, melyen a nemzetek életét és az országok viszonyait szabályzó ily fontos törvényeknek nyugodni kell. Mely ellenvetés, miután nem csak az unió-törvény, hanem az 1848-ki valamennyi törvények ellen vagyon intézve, mielőtt azt az unió-törvényre vonatkozólag kellően tárgyalnám, előbb egész átalánosságban akarok érdeméhez szólni.

Bizonyos az, hogy miután minden emberi mű a tökéletlenségnek bélyegét hordja homlokán, bármely emberi törvény is a törvényhozói bölcsesség non plus ultra-jának mértékét meg nem üti, sőt a legjobb szándékkal hozott törvények is kormányokra és nemzetekre nézve károsak lehetnek.

Én továbbá tagadni nem merném, hogy az 1848-ki rendkívüli időköriülmények a magyar törvényhozás főtényezőire is rendkívüli hatással, magukra a törvények alkotására s szentesítésére pedig oly befolyással lehettek, miszerint azok más körülmények közt, vagy máskép, vagy épen nem hoztak, vagy legalább meg nem szentesítettek volna.

De más részről bizonyos az is, hogy az 1848-ki törvények a legalitás minden külső kellékeivel birnak, s épen azért a törvényesség szempontjából emberileg kifogás alá nem eshetnek;

bizonyos az, hogy a törvényesség jellegével bíró törvények semmi más uton, mint a törvényhozó hatalom által, alkotmányos országban tehát a fejedelem és nemzetnek törvényhozói joggyakorlata utján törülthetnek el, vagy változtathatnak meg;

bizonyos végre az is, hogy alkotmányos országban, még békés időkben is, annál inkább tehát oly rendkívülién izgatott, és egy vészes jövő minden eshetőségeit méhében rejtő korszakban — mint jelenünk — nincs veszedelmesebb, kormányra s nemzetre nézve, mint ha egy vagy másik a törvényességnek teréről lelépve, az önkénynek alulról, fölülről utat nyit és bármily fölforgató s lázító büzös merényleteknek kárhozatos szándékaik kivitelére alkalmat s ürügyet szolgáltat meg nem gondolván, hogy hol nemzet kormánynyal szemközt áll, még a veszélyes legalis tér is kevésbé veszedelmes, mint azon törvényes alapnak elhagyása, melyen egyedül állhat biztos öntudattal és nézhet, ha aggódva is, de legalább nyugodt lelkiismerettel, bármily jövő elébe kormány és nemzet.

Mindezeket komolyan megfontolva, én azon őszinte és tántoritathatlan ragaszkodásomnál fogva, melylyel a fölséges ausztriai uralkodóház iránt viseltetem és viseltetni, mindig akarok, azon hő ohajtásomnál fogva, melylyel honunknak erős kormányt, szilárdul álló trónt, a magyar nemzet multjával s alkotmányos életével szorosán összeforrt, törvénykönyvünk lapjain oly gyakran a tisztelet és hála kifejezésével említett dynastiának békés, biztos, a nemzet bizalmától hordott, s népboldogító kormány-

zást kívánok, melylyel a *pragmatica sanctiót* és — nemzeti függetlenségünk, önállásunk föntartása mellett — a birodalmi kapcsolatot megőriztetni, mindezek ellenségei kezéből pedig egy veszedelmes fegyvert kiragadtatni kívánok, — az 1848-ki törvények keletkezti körülményeiből fölmerülhető hiányok elhárítására nem azoknak a rögtönzés vagy fölerőszakolások fejből való ignorálását, s alkotmányellenes uton megsemmisítését, hanem alkotmányos uton való megváltoztatását, kijavítását, a nemzet valódi szükségéhez mért módosítását kívánom.

Mely általános kitérés után visszajöven különös tárgyamhoz, az Erdély uniójára vonatkozó 1848-ki törvényeket a fölhozott ellenvetés átellenében nem félttem, mert maga az unio létesítésére irányzott törekvéseknek rövid történeti vázlata bárkit is eléggé meggyőzhetend arról, hogy ezen a nemzetélet legrégebb multjában gyökerző törvény elhamarkodottnak, s bármily terrorismus hatása alatt keletkezettnek nem állíthatatik.

Alig szakadt el ugyanis a mohácsi vész és közvetlen következései folytán Erdély, mint külön fejedelemség, Magyarországtól, s már is fölébredt a közös eredet, a sok százados együttlét, közös alkotmányos élet, jó és bal szerencse, közös szenvedések és dicsőség emlékezetében gyökerző érzete az összetartozásnak, s bárha az isteni gondviselésnek tetszett az egymástól elszakadt két nemzetrésznek sorsát, évszázadokig egymástól eltérő utakon vezérleni, melyekhez azokat az idő szerinti érdekeik kötve tartották, még sem halt ki soha a nemzet kebléből, sőt időről időre hatalmasban föl-föllobbant a viszontgyesülési vágy, magán a törvényhozás, fejedelmi szerződések és intézkedések mezején igyekezzvén újra létesíteni a dicső multból átderengő egykori nemzet- és ország-egységet.

Igy már az Erdélynek voltaképeni elszakadását ugyan megelőző, de a későbbi visszacsatlási törekvéseknek sok tekintetben alapul szolgáló és a nagy honszakadás irányában mindenesetre unionalis irányu 1538-ki nagyváradi békekötésben, mely Zápolyának erdély-és magyarhoni birtokát biztosítá, meghatároz-

tatott, hogy Zápolya halála után a korona minden melléktartományokkal együtt Ferdinándra visszazálljon, és megszűnjék a szakadás, mely egy honrészt a másiktól elválaszta. — Az 1542-iki december 29-én Ferdinánd király és Zápolya Jánosnak özvegye Izabella közt létrejött, és a gyalui várban aláírt szerződés, a már különvált Erdélynek Magyarhonnali egyesülését nyíltan elrendeli, kikötvén, hogy Izabella fia, János Zsigmond, a Szepességet hercegi czimmal, Izabella pedig évi tizenkétezer darab aranyat nyervén, az általa birt minden magyar- és erdélyhoni várak és városokat Ferdinándnak adja által.

E szerződésnek sikeresítésére később komoly lépések történvén, 1544-ben Martinusius Ferdinánd nevében Erdély kormányának élére állíttatott. De mindamellett csak is hét esztendő múlva létesült, bárha csak rövid időre, az egyesítés, midőn Izabella Martinuzi szüntelen sürgetései folytán Erdélyről Ferdinánd javára lemondván, fia számára Oppeln, Rati-bor, Sagan és Prebus sziléziai hercegségeket, maga számára jegyajándoka fejében százezer darab aranyokat nyert, s az általa birt Erdélyt s magyarhoni részeket Ferdinánd hatalma alá valóban visszabocsátotta.

Mi fölötti örömlüket Magyarországnak az 1552-i hongyülésen jelenvolt karai kifejezvé, hálásan elismerik: „quod Sacra Regia Majestas tandem Transsylvaniam divina benignitate in manus suas receperit, et regnum omne ad unionem redegerit.“

De megszakadván ismét a honnak egysége, az emek visszaállítása utáni hő kívánság nem szakadt ki a haza fiainak kebeléből, melynek kifejezést adtak az 1595-ki országgyűlésen egybegyűlt rendek, a második törvényczikkben azt határozván: „ut ipsa Transsylvania non in alterius, quam Suae Majestatis, ejusque successorum Hungariae Regum ditionem et potestatem tamquam verum et inseparabile membrum, absque ulla controversia pervenire debeat.“

Minek teljesülési reménye azonban csak egy század után Erdélynek a fölséges uralkodóházhoz való visszajutásával derült föl. Ezt előkészítendő kimondja az 1688-ki május 9-én kötött Telekyféle szer-

zödés Erdélynek Magyarországhoz való visszamenését, ugyanazt teszi az 1693-ki ápril 24-én kelt s az erdélyi főkormányzóhoz intézett legfelsőbb utasítás előszava is; — az ugyanazon évnek május 14-én kiadott leiratában pedig I-ső Leopold sürgeti, hogy legalább egy cancelláriája legyen a két országnak, mi azonban ismét csak egy század után t. i. 2-ik József császár által létesítettett.

Visszajöven Erdély a felséges osztrákház birtokába, az unio ugyan létre nem jött, talán magasabb kormányvezeték, és magának Erdélynek messzebb terjedő szabadságaira való féltékenysége miatt, azonban élt mindig az összevalóságnak érzete a keblekben, mely az 1741-ki országgyűlés 18-ik törvényezikéből is így szól ki: „Publicis etiam constitutionibus Regni inserendum resolvit benigne Sacra Regia Majestas quod Transsylvaniam veluti ad regni Hungariae sacram coronam pertinentem tam Eadem quam Successores Sui, qua Reges Hungariae possidebunt.“

De ha az idézettek tanuskodása szerint soha nem hiányzott a két hon összevalóságának időről időre tettben mutatkozó érzete a nemzet életében, hathatósbabban nyilvánult ez II. József halála után a két-hon-szerte fölmerült igyekezetben, Erdélynek Magyarországgal való szorosabb egyesülését eszközölni, és így az elhunyt fejedelem kormánya alatt megfogyatkozott alkotmányos szabadságot jövőre inkább biztosítani.— Ezen igyekezet hivatá meg Magyarország több vármegyéi által Erdély törvényhatóságait az 1790-ki budai országgyűlésre; — ugyanazon igyekezet vezérelte a meghívás következtében az erdélyi három nemzet törvényhatóságainak követjeit Budára, hol alkotmányos jogai és szabadságainak a magyar királyi koronázási kötlevelbe beigtatását kérvén, megismerték, Erdélynek a magyar szentkoronához tartozását, kijelentették a szorosb egyesülés iránti készségeket.

Minek következtében a koronázási diploma tervének megkésztésére kirendelt vegyes bizottmány a terv 21-ik pontjába Erdélyt ily módon foglalta be: „Transsylvaniam veluti ad coronam Regni Hungariae pertinentem, verumque et inseparabile ejus membrum

cum eodem Hungariae Regno effective unituri, tam nos ipsi, quam etiam successores nostri, qua reges Hungariae possidebimus.“ Mi a Fölségtől el nem fogadtatván, a hosszas vita után újdont kiküldött bizottmány egy új szövegű diploma tervének 10-ik pontjában Erdélyről ily említést tőn : „Transsylvania autem velut ad coronam regni pertinentem, verumque et inseparabile ejus membrum, qua reges hungariae possidebimus, et juxta leges eorum municipales, more antiquo et indissolubili regis hungariae jure ac nomine in sensu legum gubernabimus.“ De e szöveg sem talált legfelsőbb jóváhagyásra, sőt maga a II-ik József császár által egyesített magyar és erdélyi két udvari cancellaria is, királyi rendelet által, egymástól ismét elválasztatott; mi fölötti megilletődésöket a karok és rendek egy 1791-iki mart. 5-én kelt föliratban kifejezvé mondják: „mutationes hae nos tantomagis perculerunt, quod recte in dieta illa, in qua arctior Transylvaniae cum regno Hungariae conjunctio petebatur, factae sunt,“ egyszersmind a szorosabb egyesülés mellett lelkesen fölszólalván ily módon : „Transsylvania, veluti membrum regni hungariae inseparabile, a prima ducum adhuc institutione, regnique hungarici fundamentis possidebatur, gubernabatur, et partem civitatis seu status hungarici efficiebat;“ az óhajtott és kért unio indokául fölemlitvén : „quod publica, adeoque Majestatis Vestrae ac regni utilitas eam (unionem) svadeat, populi Transylvaniae incolentis ejusdem nobiscum originis, iisdemque fundamentalibus juribus ac praerogativis gaudentis indoles ostendit, et praesertim tristia fata, quae post separationem utramque provinciam premebant satis testantur.“ Azonban a rendek e föliratára is tagadó válasz érkeztvén, ezzel az unio iránti tárgyalás ez országgyűlésen bevégezvén, újra fölvétvén az 1792-ki budai országgyűlésen, melynek 11-ik törvényezükke következőképen rendelkezik : „Sua Majestate Sacratissima factae eatenus per Status et Ordines propositioni benigne annuente statutur, ut meritum arctioris regni hujus cum Transylvania unionis in regnicolari publico-politica deputatione pertractetur, et affuturis regni comitiis referatur.“

Míg ezek Magyarországnban történtek, az 1790-ki december 12-ére Kolozsvárra egybehívott erdélyi országgyűlés sem mulasztá el Erdély szorosabb egyesülése iránt tüzetesen tanácskozni, miért is már december 22-én a magyarországi koronázási hitformába Erdélynek névszerinti fölvételét óhajtván, az 1791-iki február hóban az unio föltételeinek kidolgozására egy deputátiót küldött ki, melynek munkálata folytán az egyesülés föltételei gyanánt kívánta : hogy a magyar király Erdélyt magyar királyi jogán Magyarországtól elválhatlanul birja, Erdély jogai, szokásai, törvényei megtartassanak, a külön országgyűlés, külön gubernium, dicasteriumok s törvényszékek megmaradván, a cancellaria a magyarországgal egyesítessék, az erdélyi nemesek Magyarhonban, a magyarok Erdélyben nemesi szabadságukkal élhessenek. Ez iránt föl is irt a fejedelemhez, de jöllehet egy tagadó királyi válasz után a fölirat ismételteték : csak azon királyi határozatot nyerte, hogy a főnforgó ügy Magyarország rendivel előleges tanácskozást kívánván, csak a kölesönös megállapodás és királyi jóváhagyás után lesz törvénybe iktatandó.

Igy tehát a kormány, jöllehet a forró óhajást nem teljesíté, mégis nem maga az egyesülés, hanem csak az e végre való eljárás iránt volt eltérő nézetben a nemzettel.

Függőben maradott ezután az unio ügye egész az 1841—43-ki erdélyi országgyűlésig, melynek 1843-diki január 13-án tartott ülésében meghagyatott a rendszeres közigazgatási bizottmánynak : „hogy a Magyarországgal egyesülés tervét, minden egyéb tárgyak előtt doigozza ki, miszerint a közelebb tartandó országgyűlésre a törvényhatóságoknak utasításokat adni módjok legyen“; mi megtörténvén, az 1846—47-ki országgyűlés Ő Felségéhez, és ország nádora István főherceghez a „partium“ ügyében intézett fölterjesztéseiben a Magyarországgal való egyesülés iránt oly határozottan nyilatkozott, hogy midőn az 1848-ki május 5-kén kelt s az erdélyi országgyűlést Kolozsvárra összehívó királyi leirat 3-ik pontjában az országgyűlés tárgyaul Erdélynek Magyarhonnali egyesülését kitűzte, ezt épen az említett 1847-ki

november 3-án kelt feliratnak, nem pedig a magyarországi 1848-ki 7-ik törvényezikk folytán tette. Erre következett az unio-törvénynek alkotása.

Mely unio-törvény, miután csak azt hivta életbe, mit a legrégibb és legkedvesb történeti emlékezeteknek, mit a két hon helyesen értett érdekközösségének alapján a fejedelem s a nemzet, a megszakadt nemzettestnek mindkét része évszázadokon át annyi érdekeltséggel tárgyalt, annyi alapossgal megvitatott, annyszor szükségesnek állított: sem elhamarkodott, sem rögtönözött, sem bárkire is rá erőszakolt nem lehet.

3) Azon ellenvetés vagy helyesebben ráfogás sem gyengitheti az unio-törvény érvényességét, melyet némelyek a kolozsvári törvénynek állítólag nem kellően történt kihirdetéséből meritnek; mert tagadhatlan az, hogy a megszentesített törvény az országgyűlésen kihirdettetett; ünnepélyesen tudomására jutott tehát az ott üléssel bíró királyi főkormányshék, királyi tábla tagjainak, a főispánoknak, a királyi hivatalosoknak, a megyék, székek, vidékek, szabad királyi városok és taxális helyek követjeinek; — ezek küldőikkel tudatták; a miniszterium a főkormányshéknek megküldötte s ez a kihirdetés iránt kellően rendelkezett. Hogy ha tehát igaz is volna, mit azonban el nem ismerünk, hogy a kihirdetés nem mindennütt a kellő módon történt elegendőképen pótolta volna ezen hiányt a köztudomás, melyre az unio-törvény inkább jutott, mint bármely más, minden formáknak kellő megtartásával valaha kihirdetett törvény; — pótolta volna azt ezen törvénynek foganatba vétele az által, hogy az 1848-ki julius 2-ra meghívott pesti országgyűlésre ezen törvény alapján honszerte megválasztattak a követek, pedig nemcsak magyar és székely, hanem szász és román választóktól is, ezen törvény alapján megjelentek az országgyűlésen a követek, pedig nemcsak magyarok és székelek, hanem szászok és románok is. Megemlítem még, hogy az erdélyi királyi főkormányshék e törvény alapján vette rendeleteit a magyar miniszteriumtól; — s így mind törvényhozási, mind közigazgatási tekintetben az unio törvénye foganatosítva, az egye-

sülés eszközölve levén, a kellő kihirdetés állítólagos hiányaitól kölcsönzött ellenvetés magától elenyészik.

4) Végre még azon ellenvetést kívántam röviden fölemlíteni, melynél fogva a pozsoni 7-ik t.czikkelynek az erdélyi királyi hivatalosokra és képviselőkre nézve tett rendelkezése ugyanazon t.czikk 6-ik szakasza szerint csak „a közlebbi (azaz 1848-ki jul. 2-ra összehívott) „magyar hongyülésre terjedőnek“ mondatván, az most már alkalmazhatónak nem ismertetik el. — Allna ez, hogy ha azon országgyűlés teljesíthette volna, ugyanazon törvényczikk és szakaszban kimondott azon feladatát, hogy „azontul az erdély érdekek képviseltetését az egyesült törvényhozás rendezendi el.“ De miután azon hongyülés a közbejött gyászos események által félbeszakasztatván ezt nem tehetette; — miután az 1848-ki pozsonyi országgyűlés ezen eseményeket és félbeszakasztást előre nem láthatván, ez esetre nem rendelkezhetett, mit ha előre látott vala, kétség kívül megtett volna; miután egy alkotmányos ország országgyűlést s épen azért követválasztási törvényt nem nélkülözhet: következik, hogy azon előbbi választási törvénynek annál inkább érvényben kell maradnia és most alkalmaztatnia, minél természetesebb, hogy mostani országgyűlésünk az előbbi váratlanul megszakasztott 1848-diki hongyülésnek, a kijelölt, de általa meg nem oldhatott teendőkre nézve, folytatása gyanánt tekintendő, más külön országgyűlés által a választási törvény iránt annál kevésbbé történhetvén intézkedés, mivel a fölhozott törvényszavak szerint „az erdélyi érdekek képviseltetésének elrendezése az „egyesült törvényhozás földadata“-ul tüzetett ki.

Elosztatván eddig az unio-törvény érvényessége iránt fölmerülhető aggodalmakat, lássuk most, vajjon az erdélyi nem magyar nemzetekre való tekintet visszatarthatja-e a kormányt, Erdélynek Magyarországhoz való föltétlen és haladéktalan visszacsatolásától?

Valóban nincs ok rá, mert ezen nemzeteknek csak érdekében feketik az unio.

All ez különösen a szászokra nézve, kik közül számosan is az unio iránt kedvezően nyilatkoztak.

— Olvassuk csak a brassai s kolozsvári lapokban megjelent, vagy megemlített szász hangokat az unio mellett, — vegyük tekintetbe a nyilvános alkalmakkor ünnepélyes tisztelgések, testvérülési közeledések tett vallomások, kifejezett ohajokat, s tapasztalni fogjuk, mily hibás véleményben legyenek azok, kik az összes szász nemzet kívánságába ütköznek állítják az unionak haladéktalan visszaállítását. Azonban ha ki ez iránt még kétségeskedni akarna, könnyen meggyőződhetik az ellenkezőről a károlyfehérvári értekezlet történetéből. Ugyanis a hivatalos 8. szász-értekezleti tag közül hárman voltak, kik a magyarokkal s székelyekkel az unio haladéktalan visszaállítása mellett szavaztak, míg a többi is a feltételes uniotól idegennek nem mutatkozott. Nem hiányzottak ugyan, kik azon 3. értekezleti tagot később heves támadásokkal, sőt méltatlan gyanúsításokkal illetvén állíták, hogy az ő merően egyéni véleményök a szász nemzet kebelében rokonszenvre nem talált, sőt hogy egész eljárásukra a szász nemzet közroszálásának terhe nehezedik. Azonban mennyire nem való ez : fényesen tanusítja azon bizalom és megtisztelés, melyben azóta is azon derék férfiak részesültek, midőn t. i. a szászföldnek a szászok grója által eszközölt rendezésekor, és a tisztviselőségeknek választás utjáni beállításakor báró Koradshaimot a szebeni polgárság nevezetes része városi főbb hivatalra kijellettetni nyilván kívánta, a besztercezi Stebrigert a tősgyökeres szász Besztercevidék főkirálybirájának, Biedersfeldet pedig a szász érdekek teljes fölfogásával bíró Medgyes városa főpolgármesterévé megválasztotta, mi kétségkívül nem történt volna, ha a szászok e férfiak nyilatkozatát s az abban kívánt uniót egyáltalában kárhoztatnák.

S valóban nem is ok nélkül történik, ha szász atyánkfiai a magyarhoni uniót kívánatosnak találják.

A szászok nemzetiségükre nézve németek, vallásukra nevezve ágostai hitvallású protestánsok, társadalmi állásukra nevezve pedig a középrendben találják fő erejüket.

Már pedig ezen tekintetek egyikében sem találunk ők Erdélyben olyanoknak nagyobb tömegére,

kik velök érdekközösségben lennének, és kiknek érdek-egységszülte segedelmére, istápolására azon hármas tekintetknél fogva fölmertilő igényeik kivívásában bizton számithassanak. A szászokon kívül t. i. alig találhatik egy maroknyi itt-ott elszórt németiség Erdély földén, ágostai hitvallásu protestánsok pedig kívülök oly kevesen vannak, hogy magát ezen vallásfelekezetet kizárólag szásznak nevezi az erdélyi ember; beszél ő a katolikus vagy pápista, református vagy kálvinista papról s templomról, de lutherános vagy ágostai vallásuakat emlegetni nem hallhatunk Erdélyben; ott csak szász papot s templomot ismernek.

Mi végre társadalmi állásukat illeti: míg a magyaroknál és székelyeknél az aristokratiai elem a tulajdonzó, a polgári rend nevezetesebb része pedig inkább más nemzetekből elmagyarosodott vagy bevándorolt gyénekből támadott, és veszi még most is erősségét, míg a románoknak aránytalanul nagyobb száma a föld népéhez tartozik: a szászoknak színét és erejét szorgalmas, ügyes, művelt, körültekintő okosságú polgári osztálya képezi.

Igy tehát a szászoknak ha érdekegység-indította segedelmesekre vagyon szükségök, Magyarhon felé kell fordulniok, Magyarhonnal egyesülniök.

Mint 198,000-re menő németek itt találják nemesak az országszerte elszórt, hanem a bánságban, az osztrák határon, és a városokban tömegesen föllépő, sőt a Szepességben eredetökre, vallásukra és municipális szerkezetökre nézve is hozzájuk hasonló németeket; kiknek tizenegyszer vagy tizenkétszer százezrével egyesülve, ha német nemzetiségi érdekeiket előmozdítani akarják, ezt eredményesebben tehetik, mint Erdélyben önmagukra hagyva. Mint ágostai hitvallásu protestánsok esatlakozandnak a 198,000-re menő szászok magyarhoni körülbelül 780,000-re menő hitrokonaikkal, kikben, hogy vallásfelekezeti igényeik erős, ügyes, és szerencsés előharczosaira találnak, a magyarhoni protestantismus legujabb története bizonyítja; s kik Erdélyben, mint a polgári rend kitünő képviselői majdnem elszigetelve állanak, Magyarországba beolvadva egyesülendnek a magyar városokban virágzó

középrend százezerekre menő iparosaival, velők együtt polgári és iparosztályi érdekeik előmozdításában hathatósabban közremunkálkodhatván.

Ne is rettegjenek szász atyánkfiai attól, hogy Magyarországra beolvadván, itt egy érdekeiket veszélyeztető majoritással állandanak szemközt. Mert ily majoritas hiányával ők Erdélyben sincsenek. — Mindenki tudja, hogy a szászok rovására mindinkább terjedő románok közepette, amazok Erdélyben napról napra tért vesztenek, az ő számuk mindinkább gyérül, míg a románoké hatalmasan szaporodik. Azelőtt szászok által birt belső és külső telkeket most már románok birnak, s vannak helységek, hol az azelőtt számos szász lakosság már annyira megfogyott, hogy templomaikban a pap majdnem csak a kántornak egymagának prédikál, a kántor pedig egymagának a papnak énekel. E körülményre tréfás és drastikus alakban emlékeztető adomaként forog a nép száján, hogy Erdélynek egy nagynevű tudósa kiszámította volna az időt, melyben az utolsó erdélyi szász fogna meghalni. A tért, melyet a szászok vesztek el, elfoglalták a románok. S ha ezt az eddig is kitünő műveltséggel bíró szászok az általában a műveltségnek nagyon alanti fokán állott románok átellenében megakadályoztatni nem tudták, mennyivel kevésbé fogják azt tehetni, ha az újabb időben már is nevezetesen előhaladott románok műveltségök fokozatos emelkedésével azon szellemi és erkölesi erőben mindinkább gyarapodnak, mely hatalmat ad és gyakorlatot mások ellenében! S valóban érdekes föladat volna annak megfejtése, vajjon szász atyánkfiainak a Magyarországgal s itt lakó németekkel való egyesülésök az unió által nem nyujtand-e módot ezen számbeli elszegényedés ellen magukat inkább megvédni, mint azt jelen elszigetelt erdélyhoni állapotjokban tehetik.

De talán a román nemzetre nézve lesz k e v é s b é k i v á n a t o s Erdélynek Magyarországgali szorosabb egyesítése?

Ha némely román népvezéreknek ujságokban és szóval tett alkalomszerű nyilatkozataira, hogy ha a károlyfehérvári értekezlet román tagjai kijelentésére hallgatunk, majdnem meggyőződünk e nézetben.

De az ellenkező irányban sem hiányzanak a román elem részéről történt nyilatkozatok. — Mint a szászoknál tevénk, ugy a románok részéről is regisztrálhatjuk a több hirlapokban, ünnepélyes alkalmakkor s testvérülési találkozásokkor emelkedett szózatokat az unió mellett; sőt köztudomásu dolog, miként a károlyfehérvári értekezlet nyolez román tagjai sem állottak együtt egy tömör phalanxként az unio meggátlására, az egymástól elszakadott két országrész között, mert az értekezletre meghiva volt károlyfehérvári román esperes, kinek megjelenése meggátlására komoly lépések épen nem titkon tétettek, s ki rögtön közbejött gyengélkedés miatt, nem is jelent meg az értekezleten, már azelőtt a szebeni román gyűlésen határozottan a baladéktalan unio mellett nyilatkozott volt. S méltán, mert a román elem nemzetiségi s az ezekkel legszorosabb kapcsolatban levő vallási igényei, jogai s érdekei, valamint nyelve is legkevésbé sincsenek az unio által veszélyeztetve, sőt a jövő ezer bizonytalanságok átellenében inkább biztosítva.

Avagy lehetne-e méltatlankodás nélkül állítani, hogy azon nemzet, bármily más nemzet jogait eltiporni, vagy azt ezeknek jogos gyakorlatában megakasztani képes volna, melynek kiváltságos osztálya nyolezszázados kiváltságairól senkitől sem kényszerítve, hanem önkényt, egyedül a humanitás és keresztényszeretet vezérlette művelődés szellemének hódolva, lemondott, hogy azokban részesitse a honnak az alkotmány sánczain kívül álló minden lakóit.

Lehetne-e hinni, hogy azon nemzet képes volna érdekeiben károsítani bármily nemzetet, melynek birtokos osztálya a nemesség kizáró dynasticus állásáról leszállva, kizáró birtoklasi jogáról önkényt, emberbaráti nemes lelkesedéssel lemondott, hogy birtokképesekké tegye mindazokat, kik e képességgel addig nem birtak, földesuri jogait előbbi urbéreseivel megossza s az urbéri tartozások megszüntetése által szenvedett kárait egy aránytalanul csekély megváltási összegben önmaga pótolni segítse a megfogyott s mindamelllett a közteherviselés általa kimondott elvénel fogva, megadóztatott jövedelmeiből.

Lehet-e tartani attól, hogy egy oly nemzet sért-

sen meg nyelve használatában, nemzeti önérzetében bármily más nemzetet, mely tulajdon nyelvét és nemzetiségét annyira szereti s becsben tartja, s mely épen azért más nemzetekben is méltánylani tudja, ha azon nyelvet, melyet bárki más anyja ajkairól tanult, mely keltette, táplálta, gyarapította szellemi s kedélyi életét, melyben imádja Istenét, melyen örömeit közli, bajait panaszolja, melyen költői hirdetik az ősök nagy tetteit, a nemzet dicsőségét tiszteletben tartja, s mindenkitől tiszteletben megtartatni, jogaiban megőriztetni kívánja, követeli.

Félreismerném nemzetem ildomosságát, igazságszeretetét és nagylelkűségét, ha mást hihetnék, sőt már csak az által is vétenék nemzetem ellen, ha nem merném állítani, hogy azokat, kik nemzeteket eltiporni, nyelvöktől megfosztani, jogos igényeikben sérteni, érdekeikben károsítani szeretnek, nem miközttünk kell keresni.

Ne féljenek tehát román atyánkfiai nemzeti igényeik, érdekeik, nyelvök tekintetében a Magyarországgali egyesüléstől; nemzetünk tetteikben nyilvánult jelleme biztosítja őket azoknak sértetlen maradásáról, pedig annál inkább, mert ők Magyarországra olvadva hasonédeküekkel csatlakoznak, nyernek számban, és ez által jelentőségben is;

mint románok egyesülvén a magyarhoni 1,100,000 román testvérekkel, és így 2,400,000 lélekből álló tömör testté növekedvén,

mint egyesült görögök az erdélyi 650,000 szövetségzén a magyarhoni 692,000 hitfelekkel,

mint nem egyesült görögök pedig hozzájárulván az erdélyi 650,000, a magyarhoni 1,700,000 nemegyesült göröghöz, az érintett tekintetekben fölmérülő érdekeik kivívásában eredményesebben működhetendnek.

De talán óvatosságra int valaki az unio visszaállítására nézve, nehogy a már is mutatkozó „ingertültség“ veszedelmesebbé váljék. Hogy a különböző és sokaknál sok tekintetben hiányos fölfogásoknál fogva ezen kérdés iránt ingerültség van Erdélyben: az tagadhatatlan; sőt miután az izgatottság fontos ügyekben az érdekeltséggel karöltve jár, könnyen megmagyarázható is; de aggasztó nem volna, ha hiu

kecségtetésekkel nem tápláltatnék, s egyesektől szándékosan nem növeltetnék, fájdalom! talán épen azon kormány rovására, melynek sem érdekében, sem (én meg vagyok arról győződve) szándékában nincsen ingerültséget, hanem igen is minden nemzeteknek megnyugtatását eszközölni.

Mi így levén, én aggodalommal látom az unio kérdésének — melynek elébb-utóbb a főnálló törvényes határozatok értelmében való megoldásáról nem kételkedem — oly sokáig függőben tartását; mert épen ez tartja fön s neveli az ingerültséget!

Ha midőn ezen országgyűlés összehivatott, Erdély is meghivatott volna, s ha a társnemzeteknek tiszteletreméltó vezérei biztosítottak volna arról, hogy méltányos követeléseik kielégítésére a kormány minden befolyását felhasználná, ha értésökre adattott volna, hogy ugyanazon törvények értelmében és rendeletére hivatnak meg az Erdélynek minden nemzetbeli lakóitól választandó s épen azért minden nemzetjeit és ezeknek minden érdekeit képviselő követek a magyarhonyulásra, mely törvények szabadították fel Erdély urbéreseit a szolgaságtól, eltörölték a jobbágyok terheit, s egyenjogu honpolgárokká tették őket bármily nemzet tagjaival, — ha értésökre adattott volna, hogy a mennyire még egy vagy más nemzetiségnek sérelmei, kívánságai, követelései volnának, amazok orvoslására emezek kielégítésének eszközzésére alkalom fog nyilni ezen országgyűlésen akár az 1848-ki törvények értelmében kiküldött s reactiválendő, akár más, ennek helyét pótlendő bizottmány útján: mondom, ha mind ez, valamint könnyen megtörténhetett, valóban meg is történt volna: akkor én úgy hiszem, a kedélyek megnyugodtak volna, s baj nélkül ment volna véghez a törvénykivánta egyesülés.

De miután egy külön országgyűlésre kilátás nyittatott, egy részről ingerültség keltetett a törvényre hivatkozónál, más részről ingerültséget szülő s növelő ábrándos reményekre tér nyittatott a többieknel, s így lőn, hogy már most minden új tett ez irányban új ingerültséget gerjeszt, az ingerültség maga magát fölfokozza, míg végre talán épen

akkor fog legfőbb polezára hágni, midőn a megszüntetésére szánt intézkedés — értem az erdélyi külön országgyűlést — létesülend. Mert ha az eddig megjelent különböző programok után szabad itélni: a románok kívánságai s reményei talán tulusigázottan fognak előtérbe lépni, ők számszerinti tulnyomósságukat vetvén a latba, az avval egy arányban levő, de jelen képzettségöknek meg nem felelő állást igyekezendnek elfoglalni, melyet megtartani képesek ugy sem lennének, mig velök szemközt a törvényes basisra állt, és talán, de csak talán megjelenendő magyar s székelv elem, ha az előzmények nem csalnak, talán kinyilatkoztatandja, hogy a külön országgyűlés az ő illetékes helye nem levén, ott országgyűlési tárgyalásba nem bocsátkozhatik.

S valjon mi történik akkor? csekélyebb lesz-e az ingerültség? Nem hiszem. Mert az, ki önámítás következtében csalatkozott, megcsalatottnak vélendi magát, ki a törvény előtt meghajolni nem akar, elnyomottnak mondandja magát, — s ekkor már csak egy rossz akarat szitotta szikrára leend szükség, hogy ujra lobbót vessen azon tűz, mely már egyszer, fájdalom! elpusztította Erdély virányait, romokkal töltötte be testvér-vér áztatta földjét.

Vannak végre sokan, kik félve gondolnak Erdélynek Magyarországhoz visszacsatlására, mert tartanak attól, hogy Magyarország a vele szorosabban egyesült Erdélyt egy dynastia és birodalom ellenes politika ösvényére fogja magával ragadni. Én nem tartok ettől, mert hiszem, hogy nemzetem a jelen körülményeket és a jövő eshetőségeket kellően megfontolván, hagyományos, ildomos politikájától el nem áll, s épen azért egy oly ösvényre, melyen ő nem jár, Erdélyt sem fogja magával ragadhatni.

Magyarország egyetlen ildomos politikáját, pedig abban látom, hogy 1) belső háztartását igyekszik elrendezni, alkotmányos formák közt a nemzeti hagyományos önállás és függetlenség alapján, s 2) állandó szövetségeseket ott keres, hol valódi szövetségesei vannak.

Én ismerem nemzetem dicső multját, a tanácsban bölcseségét s harci vitéségét, de tudom azt is,

hogy egy 15 millió vegyes nemzetiségű lakókat számláló ország más hatalmas és négyszer-ötször annyi népességű szomszéd országok közt azon önállásra nem vergődhetik, melyen minden európai eshetőségek közepette önérdekeit megvédhesse, s melyet ha 30—40 milliónyi lakossággal birna, elfoglalni és megtartani képes volna. Tekintetbe vevén tehát Magyarhon népeinek számát és mind a területén, mind pedig a tözsomzédságban lakó nemzetiségek nyelv- és vallásbeli vegyültségét, ezeknek sympathyáit és antipathyáit, multját és jelenét: fölöslegesnek nem tartandom, ha nemzetem oly szövetségesekről gondoskodik, kik helyi és történelmi viszonyaiknál fogva érdekeikkel mi reánk levén utalva, közös veszedelmekben velünk s mellettünk helyt állani mindenkor képesek és hajlandók legyenek; de kényszerülve is helyt állandnak különösen akkor, midőn az Európa békéje fölött Damocles kardjaként függő keleti kérdés előtérbe lépven, megindítandja nem csak az észak szláv népeit délen ösztönszerűleg kiszemelt szákmányuk felé, hanem mozgásba hozandja a közvetlen szomszedságunkban levő s honunk területén nyelv- s faj-rokonokat számláló nemzetiségeket is; midőn a pánszláv regnum millenarium látnokainak álmai teljesezésbe menni ígérkezendnek.

Oly szövetségeseket pedig talált eddig s talál jövőre is nemzetünk azon népekben, kik velünk egy birodalmi kapcsolatban élnek, kiknek érdekei ezer utakon találkozhatnak minérdekeinkkel, kikkel háromszáz év óta együtt lakván megosztottuk velök jó és rossz napjainkat, meg szenvedéseinket és harcainkat, meg a győzelmek habérjait, meg a béke és dicsőség napjait.

Azon birodalomnak népeit értem, melynek magvát, sulypontját és főerejét nemzetünk képezi, mely minket nem nélkülözhet, de melyet mi sem nélkülözhetünk, melyben függetlenségünket, önállásunkat legbiztosabban megtarthatjuk, melyben mi nagyok levén, vele és általa nagyhatalmi jelentőséggel birunk, melyet tehát nem gyengíteni, hanem erősíteni, nem elejteni, hanem szilárdan fentartani önmagunk iránti kötelességünk.

Nem fordítjuk tehát mi szemünket egy talán

félszázados véres vajadások között is csak bizonytalanul létesíthető nagy dunai birodalom felé, melyről hazánk egyik legkitünőbb történetírója s államférfia csak a minapában mondá, hogy az egy chaos képében tűnik föl előtte; igen is (mi hozzáadhatjuk) egy chaos képében, melybe még hazánk — a legjobb esetben is — az azt képzendő nemzetiségek véres oscillatioi közepette beilleszkehetnek, s benne a szükséges megállapodást találhatná, népünk az annyira szükséges, annyira kívánt békét s nyugalmat talán évtizedekig nélkülözni kényszerülne, vagy épen azon önállását veszélyeztetné, melyet a birodalomban biztosan föntartani ildomos politikával mindenkor képes leend.

De hiszem végre azt is, hogy nemzetünk, mely önálló politikáját a birodalmi politika terén fölmerült, de történeti emlékezeteinknek, jogi állásunknak, s valódi érdekeinknek meg nem felelő kísérletek átellenében is eddig megvédeni tudta, nem aljasítandja magát bármely külföldi politikának eszközévé, jól tudván, hogy (mint európaszerte tapasztaljuk) a politika nem mindenkor a morál és becsületesség szabályait, nem a szív sympáthiait, nem a nagy eszmékért, a nemzetiségek jogaiért ilkesültséget, hanem az önérdek szolgálatában álló hideg ész számítását követi nemcsak kormányok, hanem a nemzetek iránti eljárásában is; hogy ma fölkarol, holnap elejt; és még a legnaivabb csodálótól sem követelheti a hitet, miszerint ő az adott szó szentségének, a tett ígéretek törhetlenségének teoriáját tetteivel kívánná illusztrálni. Sértené tehát nemzetemet az, ki róla állítani merné, hogy ily politika bizonytalan és változékony combinációjának sorsát, jövőjét martalékul oda akarná dobni, hogy miután bármely külföldi hatalomnak eszközéül fölhasználta magát, jutalmul azon mondatban rejlő vigasztalással beelégedjék: „a mór teljesítette kötelességét, a mór elmehet.”

Én tehát így gondolkozván nemzetemről, nem félek attól, hogy ő maga egy birodalom — s ausztriaellenes politika ösvényére tévedjen, hogy tehát a vele újra egyesülendő Erdélyt is ily ösvényre ragadhassa magával.

Miért is az uniót e tekintetben sem tartván veszélyesnek, hanem minden tekintetben trónra, kormányra, honra, s nemzetiségekre nézve hasznosnak, sőt szükségesnek : oda visszatérvén, honnan kiindultam, a magas kormánynál eszközöltetni kívánom, hogy a Magyarhonnal újra tüstént egyesítendő Erdély — valamint a többi szent koronarészek is — ezen országgyűlésre haladéktalanul meghívassék.

Mely kívánatomat, miután hazánk mély tisztelettel említett nagy fiától a tisztelt alsóház elejébe terjesztett, ettől módosítva elfogadott és velünk közölt fölírásban kellően kifejezve látom, —

miután továbbá ugyanabban mindazon többi kívánatokat és követeléseket is befoglalva találok, melyeket hazánk jelen állapotja tekintetéből legfelsőbb helyre fölterjesztetni ohajtók, —

miután, a mennyire sajnálom, hogy azon föliratnak eredeti szövege meg nem maradt, annyira óvakodom a jelen válságos idők és ezen fölírásnak minél előbbi fölküldetése tekintetéből akár az eredeti szöveg visszaállítása, akár pedig a módosítottak megváltoztatása végett indítványt akár tenni, akár tétetni, tárgyalást akár kihívni, akár kihivatni, —

miután végre, a mennyire még a fölírás szövegére nézve észrevételeim volnának, valamint vannak is, azoknak megtételére a válaszfölrirati vitát alkalmazatosnak nem látván, föltartom magamnak a jogot maga idejében azokat előhozni:

az előttünk fekvő feliratot jelen szövegében legfelsőbb helyre fölterjesztetni kívánom.

